

Қазақстан Республикасы Заң шығару Институтының Жаршысы

**№ 1-2 (29-30)
2013**

ҒЫЛЫМИ-ҚҰҚЫҚТЫҚ ЖУРНАЛ

Меншік иесі және баспагер:
«Қазақстан Республикасының
Заң шығару институты» ММ

2006 жылдан бастап шығады
Журналдың материалдары
<http://www.izrk.kz> сайтында
орналастырылған

Заң ғылымдары бойынша
диссертацияларының негізгі ғылыми
нәтижелерін жариялауға арналған
басылымдар тізіліміне енгізілген
(ҚР БҒМ БҒСБК 30.05.2013 ж.
№894 бұйрығы)

Редакциялық кеңес:
Б.М. Имашев (Төраға)
З.Х. Баймолдина
А.А. Смағұлов
И.Ш. Борчашвили
М.Ш. Қоғамов

Редакциялық алқа:
Н.М. Әбдіров
З.С. Байниязова (Саратов қ., РФ)
Б.М. Бишманов
С.Ф. Бычкова
М.Т. Ғабдуәлиев
Д. Досмырза
А.Д. Жүсіпов
Т.Е. Қаудыров
В.Т. Қоныс
Ж.О. Құлжабаева
А.М. Нұрмағамбетов
Р.Т. Нұртаев
С.М. Рахметов
Ә.Г. Сақтағанов
Т.С. Сафарова
М.А. Сәрсембаев
А.М. Сәрсенов
Т.Ә. Серікбаев
У. Шапақ

Қазақстан Республикасы Мәдениет
және ақпарат министрлігі
Ақпарат және мұрағат комитетінің
БАҚ есепке қою туралы куәлік
№ 11219-Ж 15.11.2010 ж.

Мекен-жайы:
Қазақстан Республикасы,
010000, Астана қ.,
Орынбор қ., 8 үй
тел.: 8(7172)74-02-06; факс: 8(7172)74-14-43
E-mail: instzak-kz@mail.ru

МАЗМҰНЫ

Қазақстан Республикасы Әділет министрі Б.М. Имашевтың Қазақстан Республикасы Премьер-Министрі С.Н. Ахметовтың қатысуымен өткізілген Министрліктің кеңейтілген алқа отырысындағы сөйлеген сөзі, Астана қ., 2013 жылғы 11 ақпан	9
«Қазақстан – 2050» Стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты»	16
А.А. СМАҒҰЛОВ Қазақстан Республикасы Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы аясындағы елдің саяси және құқықтық жүйесін дамытудың негізгі бағыттары	16
Р.Т. НҰРТАЕВ Әділеттілік қағидатын сақтау кепілдігін нығайту мақсатында құқықтық мониторинг институтын жетілдіру және дамыту тапсырмаларын шешудегі Қазақстан Республикасы Президенті – Ұлт Көшбасшысы Нұрсұлтан Назарбаевтың «Қазақстан – 2050» Стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауында айтылған идеяларды жүзеге асырудың өзекті мәселелері туралы.....	21
Конституциялық және әкімшілік құқық	33
М.Т. БАЙМАХАНОВ Қазақстандағы мемлекеттік қызмет көрсету институты және оның құқықтық жанамалығы.....	33
С.Ф. БЫЧКОВА Қазақстан Республикасында конституциялық қадағалауды заңнамалық реттеудің кейбір проблемалары туралы	39
Д. ДОСМЫРЗА Мемлекеттік басқару процесіндегі кедендік әкімшілік жүргізу жүйесі	45
С.С. ШЕШЕНБАЕВА Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодекс (жаңа редакциясы) нысанасының көлемі және әкімшілік заңнаманы реформалаудың түп мәтінінде «лауазымды тұлға» ұғымы.....	51
М.Т. ҒАБДУӘЛИЕВ Жергілікті өзін-өзі басқарудағы көкейтесті мәселелер (ой-пікірлер).....	55
Азаматтық, азаматтық іс жүргізу құқығы	62
Е.Н. НҰРҒАЛИЕВА Қазақстан Республикасы Еңбек кодексі нормаларын қолданудың тәжірибелік мәселелері	62

С.К. ЫДЫРЫШЕВА, А.В. ТРИНКОЛЕНКО	
Ноу-хауды беру келісім шарты өнеркәсіптік меншік объектілеріне құқықтарды басқа тұлғаларға беру шартының түрі ретінде	66
«Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне меншік құқығын қорғауды, шарттық міндеттемелерді қорғауға кепілдік беруді күшейту мен оларды бұзғаны үшін жауапкершілікті қатаңдату мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Заңының жобасы бойынша Қазақстан Республикасы Каспий қоғамдық университетінің ұсыныстары	70
С.Б. АҚАТОВА	
Соттарда меншік құқығын қорғау ісі бойынша туындайтын кейбір мәселелер туралы	78
Қылмыстық құқық және қылмыстық іс жүргізу	83
С.М. РАХМЕТОВ	
Қылмыстық кодекстің коммерциялық сатып алуға не сыбайлас жемқорлық қылмысқа арандату үшін жауаптылық туралы нормаларын жетілдіру проблемалары (ҚК 349 бабы)	83
Н.А. САРТАЕВА	
Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі: уақыт призmasıмен қарағанда (1997-2003 жж.)	89
Т.Ә. СЕРІКБАЕВ	
Баланы қорғау және қылмыстық заңнаманы дамыту	94
М.Н. БАРАНОВ, А.Е. ЖҰМЖАЕВА	
Пробациялық қызметте электрондық аңду құрал-жабдықтарын қолданудағы шетелдік тәжірибе	98
Халықаралық құқық және салыстырмалы құқықтану	102
М.А. СӨРСЕМБАЕВ	
КО (БЭК) құқығының, ДСҰ құқығы мен Қазақстанның құқық жүйесінің заңдық мазмұны және оларды біріздендіру проблемалары	102
Ж.И. ИБРАГИМОВ	
Еуразиялық экономикалық одақтың құрылуының құқықтық мәселелері.....	111
Мемлекеттік тілде заң шығару тәжірибесінен	118
Н.М. ПРИМАШЕВ	
Азаматтық авиация саласының техникалық терминдері мен нормаларын аударудың кейбір аспектілері	118
М.Ә. АЙЫМБЕТОВ	
Заң терминдерінің түпмәтіндік қолданысы	124
Ж.М. ТҰРАРОВА	
Азаматтық кодекстің стильдік мәселелері	127
Шетелдік тәжірибе	131
З.С. БАЙНИЯЗОВА (Саратов қ.)	
Құқықтық жүйе Ресейдегі азаматтық қоғамның қалыптасуы мен дамуының заңды өлшемшарты ретінде	131
Б.Б. СУДАВИЧИУС (Вильнюс қ.)	
Литва Республикасында қаржы рыногын қадағалау жүйесі	135
Е.Б. ВАЙТЕКЕНЕ (Вильнюс қ.)	
Литва Республикасында азаматтықты құқықтық реттеудің конституциялық негіздері	141
А.В. СКРЫПНИКОВ (Мәскеу қ.), А.П. ДОЛГОВ (Пенза қ.), К.А. ДОЛГОВ (Мәскеу қ.)	
Қазіргі заманғы Ресейдегі білім беру бастамалары	148
О.В. МУЗА (Киев қ.)	
Украинада әкімшілік іс жүргізу доктринасының қалыптасуы	158
И.А. ГУМЕНЮК (Киев қ.)	
Украина заң ғылымында «мемлекеттің әлеуметтік міндеттемелері» ұғымының мазмұны	164
С.А. БОГОЛЮБОВ (Мәскеу қ.)	
Қазақстанның, Ресейдің және Беларусьтің экологиялық-құқықтық басымдықтары	168

Б.Б. САМАРХОДЖАЕВ, М.А. АХАДОВА (Ташкент қ.)	
Инвестициялық құқықтық қатынастар және инвестициялық қызмет ұғымы	176
О.О. ЖУРАВЛЕВА (Мәскеу қ.)	
Ресей Федерациясында мемлекеттік емес зейнетақымен қамсыздандыруды салықтық-құқықтық ынталандыру проблемалары	182
А.В. ШМОНИН, О.И. СЕМЫКИНА (Мәскеу қ.)	
Ресейдегі экономикалық бағыттағы қылмыстарға қарсы күрестің мән-жайы туралы мәселе	187
В.Л. КУДРЯВЦЕВ (Мәскеу қ.)	
РФ ҚК «Террористік акт» деген 205-бабының 1-тармағында көзделген қылмыстың объективтік жағы: теория және практика мәселелері	193
О.В. МАКАРОВА (Мәскеу қ.)	
Ресей қылмыстық сот ісін жүргізудегі сот төрелігін іске асырудың халықаралық стандарттарын жүзеге асыру туралы	202
С.В. ПРИЛУЦКИЙ (Киев қ.)	
Сот төрелігін іске асыруға халықтың тікелей қатысуы: Украинадағы заңнамалық реттеу проблемалары	211
Э.Л. СИДОРЕНКО (Мәскеу қ.)	
Қылмыстық құқықтағы «жәбірленуші» ұғымы мен оның белгілері туралы мәселе	218
Э. БЕСЕЛИЯ (Кутаиси қ.)	
Грузиядағы азаптауды және басқа да қатал, адамгершілікке жат немесе ар-намысты қорлайтын іс-әрекеттер мен жазалау түрлерінің алдын алудың тұжырымдамалық тәсілдері	224
М.Н. КОПЫЛОВ (Мәскеу қ.), НГУЕН КУАНГ ТЬЕН (Вьетнам)	
Экологиялық тұрғыда тұрақты қалалар туралы халықаралық құқықтағы әмбебаптылық пен өңірлілік (АСЕАН мысалында)	234
Л.Э. КАМЕНКОВА (Минск қ.)	
Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығының Экономикалық Соты жанындағы Дауларды реттеу жөніндегі халықаралық орталық: шаруашылық жүргізу субъектілеріне арналған артықшылықтар	242
И.М. АЛИЕВ (Баку қ.)	
Қазіргі заманғы Әзербайжандағы діндарлық пен мемлекетті салыстыра қарау	247
Құқық қолдану тәжірибе	251
К.А. АРАЛБЕКОВА	
«Балаларың үшін алимент төле!»	251
Жас ғалым мінбері	253
Б.Н. КӨРПОВ	
XVIII – XIX ғасырлардағы либералды идеологиялық парадигманың қалыптасуы мен дамуы	253
А.Д. НАУРЫЗБАЕВ	
«Мүлік», «мүліктік құқық» түсінігі және олардың «меншік», «меншік құқығы» категорияларымен ара қатынасы	257
Г.Т. ҚАНАПЬЯНОВА	
Мемлекеттің мүліктік құқықтарын қорғаудың азаматтық-құқықтық тәсілдерінің жүйесі	265
Т.М. АЙТАНОВ	
Қазақстанның әлеуметтік жаңғырту жағдайындағы медиация институтының дамуы	269
Г.Х. ЮСУПОВА	
Қазақстан Республикасы Жоғары Сотының нормативтік сот тәжірибесі туралы	274
А.Т. ҚОНЫСБЕКОВА	
Адам саудасына қарсы тұрудың көкейкесті мәселелері	278
Д.Ж. СМАҒҰЛОВА	
Қылмыстық сот ісін жүргізу саласындағы халықаралық құқықтық ынтымақтастық	283
Н. ЕЛАМАНОВ	
«Экстремизм» және «терроризм» ұғымдарының арақатынасы	288
С.С. УМАРОВ	
Жоғарғы Соттың нормативтік қаулыларын қолдануда туындайтын кейбір мәселелер туралы	293

А.С. СЕЙЛХАНОВА	
Қазақстан Республикасындағы адам саудасымен күресудегі алдын-алу шараларын жетілдіру	298
Б.С. КҮЗЕМБАЕВА	
Трансұлттық ұйымдасқан қылмыстылық және оның Қазақстан Республикасындағы белгілері	302
А.М. КЕНЖАЛИЕВА	
Қылмыстық іс жүргізудегі тергеу қателіктерінің түсінігі	307
М.Ж. МЕЛДЕБАЙ	
Сотталғандардың жеке басы қауіпсіздігі мен ар-ождан бостандығын қамтамасыз ету	312
Е.К. ҚҰРМАНОВ	
Қылмыстылықтың алдын-алу жолдары	315
Т.Ж. СЫЗДЫҚОВ	
Қылмыстылықты жасыруға қарсы іс-әрекеттер шаралары	319
У.Б. БАЙМАХАНОВ	
Ақпараттық қауіпсіздік киберқылмысқа қарсы тұру құралы ретінде	323
А.А. МҰХАМАДИЕВ	
Қылмыстық құқықтағы адам өлтірудің субъективтік жағының саралау белгілері	326
Е.М. КҮЛБАЕВ	
Есірткі заттарды және психотроптық заттарды заңсыз дайындау, өңдеу, иемденіп алу, сақтау, тасымалдау, жөнелту немесе сату қылмысының қылмыстық-құқықтық аспектілері	330
О.Ж. ЖҮКЕНОВ	
Қазақстан Республикасы Кәсіпкерлік кодексі жобасының тұжырымдамасын бағалау	335
К. УМИРЗАХОВА	
Ұлттық және халықаралық корпоративтік құқықтың салыстырмалы сипаттамасы.....	338
Сын және библиография	342
РУМЕН СТЕФАНОВ	
«Еуропалық Одақтың сыртқы саясаты» атты В. Катранджиевтің кітабына (Болгария. София: Әскерлік баспасы, 2011) ой-пікір	342
Ақпараттық хабарламалар	346
2013 ж. 12 ақпанда өткен дөңгелек үстел туралы ақпараттық хабарлама	346
2013 ж. 13 ақпанда Қазан қ. (Ресей Федерациясы) өткен Бүкілресейлік ғылыми-практикалық конференция туралы ақпараттық хабарлама	348
2013 ж. 20 наурызда Астана қ. өткен «Қазақстан Республикасының жаңа қылмыстық заңнамасы: проблемалары, тенденциялары және жетілдіру жолдары» атты халықаралық ғылыми-практикалық конференция туралы ақпараттық хабарлама	350
2013 ж. 29 наурызда өткен дөңгелек үстел туралы ақпараттық хабарлама	352
2013 ж. 5 сәуірде Астана қ. өткен «Құқықтық нормалардың орыс және қазақ тілдеріндегі мәтіндерінің теңтүпнұсқалылығын қамтамасыз етудің кейбір мәселелері» атты дөңгелек үстел туралы ақпараттық хабарлама	354
Даналық ойлар	358
Мерейтой	359
З.ғ.д., профессор В.А. Кимнің 90 жасына орай	359
Қазақстан Республикасының Заң шығару институтына 20 жыл	362

**№ 1-2 (29-30)
2013**

Собственник и издатель:

ГУ «Институт законодательства
Республики Казахстан»

Издается с 2006 года

Все материалы журнала
размещаются на сайте
<http://www.izrk.kz>

Включен в перечень изданий
для публикации основных
научных результатов диссертаций
по юридическим наукам
(Приказ ККСОН МОН РК №894
от 30.05.2013 г.)

Редакционный совет:

Б.М. Имашев (Председатель)
З.Х. Баймолдина
А.А. Смагулов
И.Ш. Борчасвили
М.Ч. Когамов

Редакционная коллегия:

Н.М. Абдиров
З.С. Байниязова (г. Саратов, РФ)
Б.М. Бишманов
С.Ф. Бычкова
М.Т. Габдуалиев
Д. Досмырза
А.Д. Жусупов
Т.Е. Каудыров
В.Т. Конусова
Ж.О. Кулжабаева
А.М. Нурмагамбетов
Р.Т. Нуртаев
С.М. Рахметов
А.Г. Сактаганов
М.А. Сарсембаев
А.М. Сарсенов
Т.С. Сафарова
Т.А. Серикбаев
У. Шапак

Свидетельство о постановке
на учет СМИ № 11219-Ж
от 15.11.2010 г. Комитета информации
и архивов Министерства культуры
и информации Республики Казахстан

Адрес:

Республика Казахстан,
010000, г. Астана,
ул. Орынбор, д. 8,
тел.: 8(7172)74-02-06; факс: 8(7172)74-14-43
E-mail: instzak-kz@mail.ru

**Вестник
Института
Законодательства
Республики Казахстан
научно-правовой журнал**

СОДЕРЖАНИЕ

Выступление Министра юстиции Республики Казахстан Имашева Б.М.
на расширенном заседании коллегии Министерства с участием Премьер-
Министра Республики Казахстан Ахметова С.Н. по итогам работы
органов юстиции за 2012 год г. Астана, 11 февраля 2013 года 9

*«Стратегия «Казахстан – 2050»: новый политический курс
состоявшегося государства» 16*

А.А. СМАГУЛОВ

Основные векторы развития политической и правовой системы страны
в свете Послания Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева
народу Казахстана 16
Р.Т. НУРТАЕВ

Об актуальных проблемах реализации идей, озвученных в Послании
Президента Республики Казахстан – Лидера Нации Нурсултана
Назарбаева народу Казахстана «Стратегия «Казахстан – 2050»: новый
политический курс состоявшегося государства», в решении задачи
совершенствования и развития института правового мониторинга в целях
укрепления гарантий соблюдения принципа справедливости 21

Конституционное и административное право 33

М.Т. БАЙМАХАНОВ

Институт государственных услуг в Казахстане и его правовое
опосредование 33
С.Ф. БЫЧКОВА

О некоторых проблемах законодательного регулирования
конституционного надзора в Республике Казахстан 39
Д. ДОСМЫРЗА

Система таможенного администрирования в государственном
управленческом процессе 45
С.С. ШИШИМБАЕВА

Объем предмета Кодекса об административных правонарушениях (новая
редакция) и понятия «должностное лицо» в контексте реформирования
административного законодательства 51
М.Т. ГАБДУАЛИЕВ

Наш трудный путь к местному самоуправлению (размышления) 55

Гражданское и гражданско-процессуальное право 62

Е.Н. НУРГАЛИЕВА

Практические вопросы применения норм Трудового кодекса Республики
Казахстан 62

С.К. ИДРЫШЕВА, А.В. ТРИНКОЛЕНКО	
Договор о передаче ноу-хау как вид договора о передаче прав на объекты промышленной собственности.....	66
Предложения НИИ частного права Каспийского общественного университета по проекту Закона Республики Казахстан «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам усиления защиты права собственности, гарантирования защиты договорных обязательств и ужесточения ответственности за их нарушение»	70
С.Б. АКАТОВА	
О некоторых вопросах, возникающих в судах по делам о защите права собственности	78
Уголовное право и уголовный процесс	83
С.М. РАХМЕТОВ	
Проблемы совершенствования норм Уголовного кодекса об ответственности за провокацию коммерческого подкупа либо коррупционного преступления (ст. 349 УК)	83
Н.А. САРТАЕВА	
Уголовный кодекс Республики Казахстан: через призму времени (1997-2003 годы)	89
Т.А. СЕРИКБАЕВ	
Охрана детей и развитие уголовного законодательства	94
М.Н. БАРАНОВ, А.Е. ЖУМЖАЕВА	
Зарубежный опыт применения электронных средств слежения в деятельности службы пробации	98
Международное право и сравнительное правоведение	102
М.А. САРСЕМБАЕВ	
Юридическое содержание права ТС (ЕЭП), права ВТО и правовой системы Казахстана и проблемы их унификации	102
Ж.И. ИБРАГИМОВ	
Правовые проблемы создания Евразийского экономического союза	111
Из практики законодательства на государственном языке	118
Н.М. ПРИМАШЕВ	
Некоторые аспекты перевода технических терминов и норм сферы гражданской авиации	118
М.А. АЙЫМБЕТОВ	
Контекстное использование законодательных терминов	124
Ж.М. ТУРАРОВА	
Стилистические вопросы Гражданского кодекса	127
Зарубежный опыт	131
З.С. БАЙНИЯЗОВА (г. Саратов)	
Правовая система как юридический параметр формирования и развития гражданского общества в России	131
Б.Б. СУДАВИЧЮС (г. Вильнюс)	
Система надзора за финансовым рынком в Литовской Республике	135
Е.Б. ВАЙТЕКЕНЕ (г. Вильнюс)	
Constitutional grounds of legal regulation of citizenship in the Republic of Lithuania (Конституционные основы правового регулирования гражданства в Литовской Республике).....	141
А.В. СКРЫПНИКОВ (г. Москва), А.П. ДОЛГОВ (г. Пенза), К.А. ДОЛГОВ (г. Москва)	
Образовательные инициативы современной России	148
О.В. МУЗА (г. Киев)	
Формирование доктрины административного процесса в Украине	158
И.А. ГУМЕНЮК (г. Киев)	
Содержание понятия «социальные обязательства государства» в украинской юридической науке.....	164
С.А. БОГОЛЮБОВ (г. Москва)	
Эколого-правовые приоритеты Казахстана, России и Беларуси	168

Б.Б. САМАРХОДЖАЕВ, М.А. АХАДОВА (г.Ташкент)	
Понятие инвестиционных правоотношений и инвестиционной деятельности	176
О.О. ЖУРАВЛЕВА (г. Москва)	
Проблемы налогово-правового стимулирования негосударственного пенсионного обеспечения в Российской Федерации	182
А.В. ШМОНИН, О.И. СЕМЫКИНА (г. Москва)	
К вопросу о состоянии борьбы с преступлениями экономической направленности в России	187
В.Л. КУДРЯВЦЕВ (г. Москва)	
Объективная сторона преступления, предусмотренного ч.1 ст. 205 УК РФ «Террористический акт»: некоторые вопросы теории и практики	193
О.В. МАКАРОВА (г. Москва)	
О реализации международных стандартов отправления правосудия в уголовном судопроизводстве России.....	202
С.В. ПРИЛУЦКИЙ (г. Киев)	
Прямое участие народа при осуществлении правосудия: проблемы законодательного регулирования в Украине	211
Э.Л. СИДОРЕНКО (г. Москва)	
К вопросу о понятии и признаках потерпевшего в уголовном праве	218
Э. БЕСЕЛИЯ (г. Кутаиси)	
Концептуальные подходы по предотвращению пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания в Грузии	224
М.Н. КОПЫЛОВ (г. Москва), НГУЕН КУАНГ ТЬЕН (Вьетнам)	
Универсальное и региональное в международном праве об экологически устойчивых городах (на примере АСЕАН).....	234
Л.Э. КАМЕНКОВА (г. Минск)	
Международный центр по урегулированию споров при Экономическом Суде Содружества Независимых Государств: преимущества для хозяйствующих субъектов	242
И.М. АЛИЕВ (г. Баку)	
Сопоставление религиозности и государства в современном Азербайджане	247
Правоприменительная практика.....	251
К.А. АРАЛБЕКОВА «Плати алименты, ради детей!».....	251
Трибуна молодого ученого.....	253
Б.Н. КАРИПОВ	
Формирование и развитие либеральной идеологической парадигмы в XVIII - XIX веках.....	253
А.Д. НАУРЫЗБАЕВ	
Понятие «имущество», «имущественные права» и их соотношение с категориями «собственность» и «право собственности»	257
Г.Т. КАНАПЬЯНОВА	
Система гражданско-правовых способов защиты имущественных прав государства	265
Т.М. АЙТАНОВ	
Развитие института медиации в условиях социальной модернизации Казахстана	269
Г.Х. ЮСУПОВА	
О нормативной судебной практике Верховного Суда Республики Казахстан	274
А.Т. КОНЫСБЕКОВА	
Актуальные вопросы в проблеме противодействия торговле людьми	278
Д.Ж. СМАГУЛОВА	
Международно-правовое сотрудничество государств в сфере уголовного судопроизводства.....	283
Н. ЕЛАМАНОВ	
Взаимосвязь понятий «экстремизм» и «терроризм».....	288
С. С. УМАРОВ	
О некоторых вопросах применения нормативных постановлений Верховного Суда.....	293

А.С. СЕЙЛХАНОВА	
Совершенствование мер предупреждения в борьбе с торговлей людьми в Республике Казахстан	298
Б.С. КУЗЕМБАЕВА	
Транснациональная организованная преступность и ее признаки в Республике Казахстан	302
А.М. КЕНЖАЛИЕВА	
Понятие следственных ошибок в уголовном процессе	307
М.Ж. МЕЛДЕБАЙ	
Обеспечение безопасности личности, чести и достоинства осужденных	312
Е.К. КУРМАНОВ	
Предупреждение преступности.....	315
Т.Ж. СЫЗДЫҚОВ	
Меры противодействия латентизации преступности	319
У.Б. БАЙМАХАНОВ	
Информационная безопасность как средство противодействия киберпреступности.....	323
А.А. МУХАМАДИЕВ	
Квалифицирующие признаки субъективной стороны убийства в уголовном праве.....	326
Е.М. КУЛЬБАЕВ	
Уголовные правовые аспекты незаконного изготовления, переработки, приобретения, хранения, перевозки, пересылки, либо сбыта наркотических средств или психотропных веществ.....	330
О.Ж. ЖУКЕНОВ	
Оценка концепции проекта Предпринимательского кодекса Республики Казахстан	335
К. УМИРЗАХОВА	
Сравнительная характеристика национального и международного корпоративного права	338
Критика и библиография	342
РУМЕН СТЕФАНОВ	
Рецензия на книгу В. Катранджиева «Внешняя политика Европейского Союза». - Болгария. София: Военное издательство, 2011	342
Информационные сообщения	346
Информационное сообщение о круглом столе 12 февраля 2013 г.	347
Информационное сообщение о Всероссийской научно-практической конференции 13 февраля 2013 г. в г. Казань (Российская Федерация)	349
Информационное сообщение о международной научно-практической конференции «Новое уголовное законодательство Республики Казахстан: проблемы, тенденции и пути совершенствования» 20 марта 2013 г. в г. Астане	351
Информационное сообщение о круглом столе 29 марта 2013 г.	353
Информационное сообщение о круглом столе «Некоторые вопросы обеспечения аутентичности текстов правовых норм на русском и казахском языках» 5 апреля 2013 г. в г. Астане	356
Мудрые мысли	358
Юбилей	359
К 90-летию д.ю.н., проф. Кима В.А.	359
Институту законодательства Республики Казахстан – 20 лет	362

*Умаров Сапархан Сүйіндікұлы,
Қазақстан Республикасы Президенті жанындағы
Мемлекеттік басқару академиясы Сот төрелігі институтының
2-курс магистранты*

ЖОҒАРҒЫ СОТТЫҢ НОРМАТИВТІК ҚАУЛЫЛАРЫН ҚОЛДАНУДА ТУЫНДАЙТЫН КЕЙБІР МӘСЕЛЕЛЕР ТУРАЛЫ

Құқықты қолдану мәселелері бірнеше тұрғыдан зерттелуі мүмкін, мысалы, жалпытеориялық көзқараста немесе салалық қисында. Құқық қолдануды, оны жүзеге асырудың түрі ретінде, құқықтық реттеу жүйесінде тұтас немесе белгілі бір құқық саласында зерттеу айтарлықтай теориялық және практикалық қызығушылыққа ие. Талдауға құқық қолданудың механизмі тұтас немесе оның жеке элементтері, жақтары бөлігінде ұшырауы мүмкін. Құқық қолданудың мәні, мазмұны, нысандары, функциялары, кезеңдері де заманымыздың ғалымдарының ғылымтанымдық қызығушылықтарының пәніне айналуы мүмкін. Құқық қолданудың осы және сонымен байланысты көптеген мәселелері әр кездері және әртүрлі деңгейдегі негізділікпен ірі заңгер – ғалымдармен алдын да зерттелген. Дегенмен, құқық қолдану проблематикасының өзектілігі қазіргі таңда төмендемеуімен қоймай, артып келеді. Бұл, әсіресе, құқық қолданудың жоғары маңыздылыққа ие компоненті болып табылатын, оның арнайы типі ретінде танылған, сот төрелігін оның гуманистік және демократиялық мағынасында ең толық бейнелейтін соттық құқық қолдануға қатысты.

Қазақстан Республикасы Конституциясы – мемлекеттік билік біртұтас, ол Конституция мен заңдар негізінде заң шығарушы, атқарушы және сот билігі тармақтарына бөліну принципіне сәйкес жүзеге асырылатындығын бекітті.

Ешбір мемлекет өзінің тарихында сот органысыз жұмыс атқара алған жоқ.

Сот органдары - конституциялық мекемелік органдар – сот құзыретінің толықтығын қамтитын, бекітілген процессуалдық нысандарды сақтай отырып, заң негізінде сот билігін жүзеге асыратын, басқа да билік бұтақтарымен өзара қарым-қатынасқа түсе алатын, заң шығарушы және атқарушы билікке заң шегінде қадағалау жасайтын мемлекеттік биліктің дербес бұтағы.

Ата Заңның 4-бабында Республикада қолданылатын құқық саласына Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының нормативтік құқықтық қаулылары енгізілді.

Қылмыстық және қылмыстық іс жүргізу құқығы нормаларын қолданушы және оған ресми түсініктеме беруші орган сот болып табылады. Оның ішінде Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының алар орны үлкен. Қылмыстық істерді қарау барысында сот түсініктемесі нормативтік қаулы нысанында жүзеге асырылады. Жоғарғы Соттың нормативтік қаулыларының нормалары қолданылатын құқық ретінде іс жүргізу процесінде маңызды рөл атқарады.

Сот билігі органдарының құқықтық шығармашылық процеске қатысудағы негізгі себептері - құқық нормасының тәжірибедегі іс-әрекеттерді тексерудің қажеттілігі; заңның кемшілігі немесе құқықтық қатынастардың көптілігі; оларды ендірудің мәселелері төңірегіндегі Жоғарғы Соттың заң шығарудағы бастама құқығы; Қазақстан Республикасындағы сот тәжірибелерінің нәтижелерін тану болып табылады.

Сот билігінің жоғарғы органдарының қызметі тек қадағалау функциясын орындаумен және сот тәжірибесін жинақтау жөніндегі функциясымен ғана шектеліп қоймайды. Сот билігі органдарының өзінің даму барысындағы аралықта құқық құрушы процестің белсенді қатысушы болғандығына назар аудару қажет. Тарихи тұрғыдан алғанда, сот билігі заң шығарушы билігіне әсер еткен, ал заң шығарушы жаңа заңдарды шығару барысында, нормативтік құқықтық актілердің тәжірибеде қолданылуына сүйенген. Құқық нормаларының тәжірибедегі әрекетін тексеру үшін соттар жан-жақты құрал болып табылады. Онда сот билігінің орны мемлекеттік нысандар арқылы айқындалған.

«Қазақстан Республикасының сот жүйесі мен судьяларының мәртебесі туралы» 2000 жылғы 25 желтоқсандағы Қазақстан Республикасының

Конституциялық заңы нормативтік қаулыларды қабылдау өкілеттілігін Жоғарғы Соттың жалпы отырысына жүктеді.

Осы Конституциялық заңның 17-бабының 2-бөлігінің 2) және 3) тармақшаларында көзделген Жоғарғы Соттың жалпы отырысының өкілеттіктері: сот тәжірибесін зерделейді; оны жинақтаудың қорытындылары бойынша республика соттарының сот төрелігін іске асыру кезіндегі заңдылықты сақтау мәселелерін қарайды; нормативтік қаулылар қабылдайды; сот тәжірибесі бойынша түсіндірмелер береді бекітілген.

Көрсетілген бұл өкілеттіліктің әр саласы, әр тармағы бөлек талдауды, терең зерттеуді қажет ететін мәселелер.

Бұрыннан қалыптасқан үрдіс бойынша, сот тәжірибесін зерделеу және оның қорытындысы бойынша соттардың заңдылықты сақтау мәселелерін қарау бойынша тиісті жұмыстар жасалуда.

Қазіргі таңда Жоғарғы Сот сапалы, құқықтық және тәжірибелік мәні бар нормативтік қаулыларды қабылдау және соттарға ауадай қажет сот тәжірибесі бойынша түсіндірмелер беру туралы мәселелерге баса назар аударуы қажет, себебі бұл мәселелер теориялық және тәжірибелік тұрғыдан терең зерттеуді қажет ететін мәселелер.

Жоғарыда аталған заң нормаларын қолдану мәселелеріне Қазақстан Республикасы Жоғарғы сотының 1998 жылғы 14 мамырдағы «Қазақстан Республикасында сот билігі туралы заңнаманы қолданудың кейбір мәселелері туралы» №1 нормативтік қаулысында түсініктеме берілген. Атап кету керек, қаулыда, атауына сай, сот билігінің тек кейбір мәселелері ғана қамтылған.

Қылмыстық іс жүргізу кодексінің 2-бабында айтылған - «Қазақстан Республикасы Конституциясының Қазақстан Республикасының бүкіл аумағында жоғарғы күші болады және ол тікелей қолданылады» - деген қағида, яғни Республикада заң қолдану жүйесінде тұңғыш рет жарық көрген норма, жоғарыда аты аталған нормативтік қаулыда көрсетілмей қалған, тіпті оның құқықтық мазмұнын жүзеге асыру тәртібі мен процессуальдық жолдары да айтылмаған.

Қазақстан Республикасы Конституциясының 4-бабы, құқықтық мәртебені нормативтік қаулылардың нормаларына беріп отыр. Сондықтан, нормативтік қаулылардың мазмұны норма ықпалына келтірілуге тиіс және қаулының тармақтары заң тіліне жеткізілуі тиіс. Нормативтік қаулылардың нормалары Қазақстан Республикасында қолданылатын құқық. Нормативтік қаулылар тек соттарға ғана арналмайды, олардың нормалары барлық құқық

қолдану органдарына міндетті.

Қылмыстық іс жүргізу кодексінде жүргізілетін іс әрекетті қамтитын тиісті норма көзделмеген жағдайда қылмыстық істі жүргізу және шешім қабылдауда Кодекстің 2-бабы 1-бөлігіне сәйкес, Қазақстан Республикасы Конституциясы тікелей қолданылады. Шешімде (үкімде, қаулыда) сот Конституциясының қолданылған нормасына сілтеме жасауға тиісті.

Жоғарғы Соттың нормативтік қаулылары Конституцияның 4-бабына сәйкес қылмыстық және қылмыстық іс жүргізу құқығының қайнар көзі ретінде қолданылады. Нормативтік қаулылардың кіріспе сөз басында (преамбуласында) және мазмұнында ертеден қалыптасып қалған сөз құрамдары: «соттардың назары аударылсын, соттар міндетті, соттар қолдануға тиіс, соттарға түсініктеме ретінде, соттар түсінуге тиісті, соттарға ескеру керек» және т.б. соттарға арналған сөйлемдер (сөздер) заңдардың нормаларын түсіндіруге арналған нормативтік қаулыларының кіріспе сызбасында және мазмұнында болуға тиіс емес. Нормативтік қаулы барлық құқық қолдану органдарына арналуына байланысты, оның мазмұнынан «сотқа, сот назарына» деген сөздер алынылып тасталуы тиіс.

Егер қаулының кейбір нормалары тек қана сот әрекетіне, тәртібіне, ережесіне арналған болса, онда жалпы сот немесе сатысы, судья деп көрсетілуі тиіс.

Күнделікті заң тәжірибесінде пікірталас тудыратын жағдайлар кездеседі. Кейде, қандайда бір сұрақты шешу барсында, егер аталған мәселе заң тұрғысынан реттелмеген болса, тұлғалар, органдар, лауазымды тұлғалар Жоғарғы Соттың нормативтік қаулыларына сүйенуге құқықтары бар екенін ескеру қажет.

Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотына сот тәжірибесі сұрақтары жөнінде түсіндірмелер беру құқығы ұсынылады. Олар міндетті түрде, заң қолданушы органдар үшін де, лауазымды тұлғалар үшін де орындалуға жатады.

Соттар туралы Конституциялық заңның 17-бабында Жоғарғы Сот сот тәжірибесі мәселелері бойынша түсіндірмелер береді деген норма, Конституцияда бекітілген Жоғарғы Сот нормативтік қаулыны қабылдау өкілеттігінен бөлек әрекет. Нормативтік қаулымен қатар Жоғарғы сот алқаларының сот практикасын жинақтау қорытындыларында кейбір мәселелер бойынша Жоғарғы Сот түсіндірмелер беруге құқылы. Бұл түсіндірмелер барлық соттарға міндетті, бірақ ол түсіндірмелер қандай құқықтық формада болуы тиіс екені әлі толық шешілмеген мәселе.

Қылмыстық заңның нормаларын дұрыс қолданбау үкімнің күшін жоюға немесе оның өзгеруіне әсерін тигізеді. Сондықтан қылмыстық

құқыққа, қылмыстық іс жүргізу және т.б. құқықтарға берілген түсіндірмелердің қате болуына, соттардың оларды қате талқылауына байланысты үкімнің, қаулының күшін жою не өзгерту туралы шешімдер қабылданғаны облыстық және Жоғарғы Соттың шолуларында бөлек көрсетілуі тиіс. Мұндай зерделеу кемшіліктерді жоюға өз әсерін тигізеді.

«Қазақстан Республикасының сот жүйесі мен судьяларының мәртебесі туралы» Конституциялық заңының 17-бабы 2 бөлігінің 3 тармақшасындағы «сот тәжірибесі мәселелері бойынша түсініктемелер береді» деген өкілеттіктер Жоғарғы Соттың нормативтік қаулысында бекітілуі және Жоғарғы Сот алқаларының шолуларында түсініктеме ретінде берілуі тиіс.

Осыған байланысты сот тәжірибесінен бір ғана мысал. 2011 жылы 28 желтоқсанда қабылданған рақымшылық туралы Заңында үкімдердің жиынтығы бойынша сотталған адамға рақымшылық актісін қолдануға болмайды деген норма жоқ. Бұл туралы Жоғарғы Сот өзінің түсініктемесінде де көрсетіп берді /сұрақ-жауап формасында/. Бірақ бұл мәселе бойынша әр облыста әр түрлі сот тәжірибесі қалыптаса бастады, яғни Жоғарғы Соттың түсіндірмесін – сұрақ-жауап формасындағы – соттар өздерінің міндеті есебінде қабылдаған жоқ. Ал сот тәжірибесінің әр қилы болып қалыптасуы, айналып келгенде, сотталған адамдардың құқықтарының елеулі бұзылуына әкеліп соғатыны сөзсіз.

Сот тәжірибесі сот жүйесін әрі қарай дамытуға және кемшіліктердің орын алмауына ықпал етіп отыр. Жоғарғы Соттың нормативтік қаулылары арқылы қылмыстық және қылмыстық іс жүргізу нормаларының қолданылуынан туындаған көптеген мәселелер шешілді.

Қорыта айытқанда, мақалада көтерілген мәселелер теориялық жағынан да, практикалық шешілуі жағынан да өте күрделі және ауқымды мәселелер, аяқастынан дайын рецепт бере қою да мүмкін емес, бірақ соған қарамастан оларды зерделеп отыруды, талдауды, талқылауды әрі қарай жалғастыра беруіміз ауадай қажет.

Қазақстан Республикасы Конституциясында сот пен заң алдында барлығының теңдігі қағидасы құқыққолдану тәжірибесінде де заңның біртекті қолданылуын айқындайды. Бұл тұрғыда Қазақстан Республикасы Жоғарғы сотының рөлі зор.

Соттық құқыққолданудың біртектігін қамтамасыз ету Жоғарғы соттың алдыңғы қатарлы мақсаттарының бірі екені мәлім. Бұл соттық жүйенің иерархиялық құрылымымен, сондай-ақ соттардың конституциялық және процессуалдық құзыретімен түсіндіріледі.

Соттық құқыққолдануының біртектілігі мемлекеттік деңгейде қамтамасыз етілуі қажет, сондықтан құқықтық нормаларды түсіндіру мен қолдану тәртібін қалыптастыру республикалық деңгейде шешілуі қажет, әйтпесе мемлекеттің әр аумағында заңнаманың әртүрлі түсіндіріліп, қолданылуы құқық үстемділігі қағидасымен үйлесімге келмес. Құқықты қолдану алдындағы құқықты түсіндіру нақты іс бойынша (каузальды) немесе соттық тәжірибені қорытындылау нәтежесінде белгілі бір сала немесе заңнама бойынша (абстрактілі) жүргізілуі мүмкін [1, 12 б.].

Жоғарғы соттың абстрактілі түсіндірмелері сот тәжірибесін қалыптастыруда және оны түзеуде маңызды рөл атқарады. Құқық нормаларын абстрактілі түсіндіре отыра Жоғарғы Сот пленумы нормативтік қаулылар шығарады. Сол қаулылардың заңи табиғаты заң ғылымында әрдайым пікір талас тудыруда.

В.В. Лазаревтің айтуы бойынша «мемлекет масштабында соттық тәжірибені қорытындылай және заң талаптарына сай заңнаманы қолдану тәжірибесі бойынша түсінік беру соттық прецеденттің белгілерін көрсетеді және келесі кезекте шығарылатын сот шешімдерінде міндетті қолданылатын бағыт бағдар ретінде танылады» [2, 164 б.]. Алайда, Жоғарғы сот Пленумының қаулыларына қатысты «прецедент» терминін қолдану қате болар, өйткені прецедент деп біртекті істерге үлгі болатын құқыққолдану актілерін айтады.

Жоғарғы сот Пленумының қаулылары құқыққолдану актісі болып табылмайды, олар абстрактілі құқық түсіндіру актілері. Бұл актілер сот тәжірибесінде құқықты әртүрлі түсіндіру немесе қолдану салдарынан туындайтын қарама-қайшылықтарды шешу үшін бағыттала шығарылған [3, 85 б.]. Сонымен қатар, Жоғарғы сот Пленумының алдын ала шығаратын қаулыларының орын алатынын да мойындауымыз қажет, яғни құқыққолдану бойынша соттық тәжірибені қорытындылау нәтежесінде емес, қолданысқа жаңа нормативтік актінің енуіне байланысты шығарылатын қаулылары да бар. Бұл тұрғыда Жоғарғы сот қабылданған, қолданысқа енген заңнамаға абстрактілі баға беруді жүзеге асырады. Алдын ала шығарылатын қаулыларға жол беру қателік, өйткені Жоғарғы сот жаңа заңнаманың қолдану тәжірибесінің тағдырын шешетін, құқыққолдану мәселелерінің пайда болуының саласын айқындайтын «басшы» танылып отыр. Мұндай алдын ала түсіндіру Конституциямен қарастырылмаған, яғни Жоғарғы соттың құзыреті аясына кірмейді және төменгі деңгейлі соттарға міндетті болып танылмауы қажет.

Жоғарғы сот Пленумының қаулылары заңи

табиғаты бойынша сот тәжірибесінде құқықты әртүрлі түсіндіру немесе қолдану салдарынан туындайтын қарама-қайшылықтарды шешу үшін бағыттала шығарылған, de facto нормативті акт ретінде және екінші деңгейлі құқық қайнар көзі болып сипатталады.

Жоғарғы сот пленумының қаулылары екінші деңгейлі құқық қайнар көзі ретінде танылуы мүмкін, өйткені олар бірінші деңгейлі құқық қайнар көздерін жүзеге асыру бойынша актілер бола тұра соңғылардың мәтініне тәуелді. Егер Жоғарғы сот Пленумы заңнамадағы қандай да бір түсінікке талдау беріп, мазмұнын айқындайтын болса, сол терминді түсіну бойынша өзіндік ережесін қалыптастырады, яғни сот құқық ережесін тудырады және сот өз қаулысымен сол терминді өзгеше түсіндіру нұсқаларын жоққа шығарады [4, 8 б.].

Жоғарғы Сот Пленумының қаулыларының міндеттілігі мен нормативтілігі не конституциялық деңгейде, не салалық деңгейде бекітілмеген, алайда бұл аталмыш қаулылардың орындалуының міндетті еместігін куәландырмайды. Егер Жоғарғы сот Пленумының қаулылары міндетті болмаса, онда ол Жоғарғы соттың конституциялық мәртебесін кемсітеді. Жоғарғы сот Пленумының қаулыларының маңыздылығы төменгі тұрған соттардың шешім қабылдау барысында сол қаулыларға сілтеме жасауымен айқындалады.

Талқыланып отырған қаулыларда көрініс тапқан Жоғарғы соттың құқықтық позиция-

сына сәйкес шағымдану механизмі орын алса ғана олардың орындалуының міндеттілігі конституциялық тұрғыда ақталынады. Құқыққолдану субъектілері немесе Жоғарғы соттың абстрактілі түсіндіру актілері конституциялық құқықтар мен бостандықтарға нұқсан келтіреді деп таныған тұлғалар конституциялық норма қадағалау жолымен өз құқықтарын қорғауға құзыретті.

Сонымен, Жоғарғы сот Пленумы қаулыларының заңи табиғатын айқындау мәселесі бойынша екі қорытындыға келу болады:

1. Бұл қаулылар орындауға міндетті бола алады, алайда оны Қазақстан Республикасының Конституциялық Кеңесіне шағымдау механизмі орын алуы қажет. Яғни, егер Конституциялық кеңес Жоғарғы сот Пленумының қаулысын Конституцияға қайшы деп таныса, конституциялық емес түсіндіру актісі негізінде қабылданған құқыққолдану актісі қызығушы тараптардың арызы бойынша қайта қаралуы қажет. Мұндай қайта қарау жаңадан немесе қайта ашылған мән-жайлар бойынша заңи күшіне енген актілерді қайта қарау процедурасында орын алуы мүмкін. Және мұндай негіздер бойынша сәйкес процессуалдық заңнамаларға толықтырулар мен өзгерістер енгізілуі қажет.

2. Қазақстан Республикасының Конституциялық Кеңесіне шағымдану механизмі орын алмаса, Жоғарғы сот Пленумының қаулылары орындауға міндетті емес, тек ұсынысты сипаттағы құжат ретінде танылуы қажет.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Боннер А.Т. Установление истины в правосудии и социально-правовая оценка фактов / Советское государство и право. - 1990. - №1. - стр. 11-15.
2. Лазарев В.В., Липень С.В. Теория государства и права. - М., 1998. - 352 стр.
3. Боннер А.Т. Законность и справедливость в правоприменительной деятельности. - М., 1992. - 205 стр.
4. Ершов В.В. Индивидуальное судебное регулирование / Правоведение. - 1986. - №6. - стр. 8-9.

Бұл мақалада соттық тәжірибені қорытындылау нәтижесінде қабылданған заңнаманы қолдану тәжірибесі бойынша Қазақстан Республикасы Жоғарғы сот Пленумының нормативтік қаулыларының заңи табиғаты туралы мәселер қарастырылған.

Түйін сөздер: құқыққолдану, соттық тәжірибе, норманы соттық түсіндіру, нормативтік қаулы.

В данной статье рассматривались вопросы о юридической природе Нормативных постановлений Пленума Верховного Суда Республики Казахстан по вопросам практики применения законодательства, основанные на обобщенных данных судебной практики.

Ключевые слова: правоприменение, судебная практика, судебное разъяснение норм, нормативное постановление.

This article addresses the issue of the legal nature of normative decisions of the Plenum of the Supreme Court of the Republic of Kazakhstan on the practice of law, based on pooled data of judicial practice.

Keywords: law enforcement, litigation, judicial clarification of norms, normative judgment.

Сапархан Сүйіндікұлы Умаров,

Қазақстан Республикасы Президенті жанындағы Мемлекеттік басқару академиясы Сот төрелігі институтының 2-курс магистранты

Жоғарғы Соттың нормативтік қаулыларын қолдануда туындайтын кейбір мәселелер туралы

Умаров Сапархан Суюндилович,

магистрант 2-го курса Института правосудия Академии государственного управления при Президенте Республики Казахстан

О некоторых вопросах применения нормативных постановлений Верховного Суда

Umarov Saparhan Suyndykovich,

undergraduate of the 2nd course of Institute of justice of Academy of public administration at the President of the Republic of Kazakhstan

About some questions arising at application of standard resolutions of the Supreme Court

